

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

СТЕПАНЕНКО Вікторії Іванівни

на дисертаційну роботу **КОБИ Лариси Миколаївни**

«Соціальна робота закладів загальної середньої освіти як засіб

профілактики правопорушень підлітків»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 23 Соціальна робота

за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність дисертаційного дослідження. Проблема правопорушень серед підлітків є одним із найбільш актуальних соціальних викликів, особливо в умовах воєнного стану. Зростання рівня агресії, невизначеність майбутнього, а також глибокі соціально-економічні зрушення деструктивно впливають на психологічний стан підлітків та молоді, суттєво підвищуючи ризик виникнення різних форм девіантної поведінки.

Профілактика правопорушень підлітків безпосередньо залежить від якості соціальної роботи в умовах закладу загальної середньої освіти. Системний соціально-педагогічний вплив на ранніх етапах виникнення кризових ситуацій дозволяє здійснювати пролонгований моніторинг психосоціального розвитку учнів, трансформувати їх поведінкові стратегії та мінімізувати ризики криміналізації, забезпечуючи, таким чином, перехід від ситуативного реагування на правопорушення до їхнього випереджувального попередження.

Усе це свідчить про актуальність обраної Кобою Ларисою Миколаївною теми дисертаційної роботи. Нагальність розробки окресленої проблематики чітко простежується через виявлені в роботі суперечності, вирішення яких послідовно реалізоване через виконання завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Коби Л. М. виконана в межах наукової тематики кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» («Теоретико-методологічні основи організації соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями клієнтів» (державний реєстраційний номер 0110U000753). Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол №4 від 02 грудня 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації Коби Світлани Миколаївни, є достатнім, свідчить про послідовність та логічність розкриття досліджуваної проблеми та забезпечується системним і критичним аналізом наукових джерел, що дозволило авторці: дослідити стан вивченості проблеми профілактики правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти; узагальнити наукові підходи, концепції та практики; окреслити соціальну роботу закладів загальної середньої освіти як провідний інструмент системної профілактики правопорушень, орієнтований на попередження соціальних ризиків і забезпечення позитивної соціалізації підлітків; теоретично обґрунтувати технологію соціальної роботи закладів загальної середньої освіти як засобу профілактики правопорушень підлітків. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків також забезпечується здійсненням експериментальної перевірки ефективності відповідної технології, проведенням комплексного оцінювання вихідного стану, динаміки змін і кінцевих результатів формування правомірної поведінки підлітків за когнітивним, мотиваційно-ціннісним і поведінковим критеріями.

Висновки узгоджуються зі змістом розділів дисертації, є аргументованими, відповідають меті та поставленим завданням дослідження, містять результати, які мають теоретичну цінність та практичне значення.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано системоутворювальну роль соціальної роботи в профілактиці правопорушень серед підлітків. Зокрема, авторкою виявлено особливості використання соціальної роботи як засобу профілактики правопорушень, обґрунтовано логічну залежність між результативністю профілактичних заходів у закладах загальної середньої освіти та рівнем залучення інструментарію соціальної роботи як базового складника цього процесу. Систематизація напрямів, форм і методів соціальної роботи з підлітками, сім'єю та середовищем закладу загальної середньої освіти дозволила їй розглядати соціальну роботу як цілісну систему профілактичного впливу, здатну реагувати на різні рівні соціального ризику.

До найбільш суттєвих наукових результатів варто віднести теоретичну розробку та впровадження технології соціальної роботи як засобу підвищення ефективності діяльності закладів загальної середньої освіти з профілактики правопорушень серед підлітків. Дисертанткою уточнено поняття технології соціальної роботи та окреслено її відмінність від моделей, програм та методик, підкреслено процедурний, керований та відтворюваний характер, обґрунтовано принципи та методологічні засади технології, її структуру та процедурну логіку реалізації, що охоплює послідовні етапи діагностики, планування, реалізації, моніторингу та корекції профілактичної діяльності. Цінною є систематизація інструментарію реалізації технології та обґрунтування критеріїв її результативності, які дозволяють здійснювати комплексне оцінювання змін на індивідуальному, сімейному та середовищному рівнях.

Значення одержаних результатів для науки і практики. Отримані здобувачкою результати дисертаційного дослідження є значущими для науки і практики. Проблема профілактики правопорушень серед підлітків розглядається дисертанткою як складне, міждисциплінарне явище, яке вимагає комплексного підходу з урахуванням соціальних, психологічних, педагогічних і правових чинників. Дослідниця трактує правопорушення підлітків не лише як юридичний факт, а як соціально зумовлений процес, пов'язаний із

особливостями соціальної ситуації розвитку, впливом сім'ї, середовища закладу загальної середньої освіти, а також ширшого соціального контексту. У своєму дослідженні авторка обґрунтовує необхідність профілактичної діяльності, спрямованої на раннє виявлення ризиків та формування захисних соціальних ресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні на практиці технології соціальної роботи закладів загальної середньої освіти з профілактики правопорушень підлітків, виявленні оптимальних педагогічних умов ефективного використання соціальної роботи у закладах загальної середньої освіти як засобу профілактики.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях та апробація результатів дослідження. Аналіз публікацій Коби Лариси Миколаївни за кількістю, обсягом та змістом засвідчив відповідність вимогам щодо висвітлення результатів дослідження на здобуття ступеня доктора філософії. Основні положення дисертації висвітлено у 5 наукових працях: 3 одноосібні статті у періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 2 публікації апробаційного характеру, результати яких обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Коби Л. М. є цілісним та завершеним, характеризується належним рівнем самостійності, складається з анотацій, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (138 найменувань, з них – 28 іноземними мовами), додатків.

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання, визначено методи дослідження, виявлено суперечності, звернено увагу на необхідності їх розв'язання для вирішення проблеми дослідження, окреслено наукову новизну, практичну значущість

одержаних результатів, наведено інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні аспекти організації соціальної роботи закладів загальної середньої освіти як засобу профілактики правопорушень підлітків» дисертанткою проаналізовано стан вивченості проблеми профілактики правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти, визначено особливості соціальної роботи в системі профілактики правопорушень серед підлітків, теоретично обґрунтовано технологію соціальної роботи закладу загальної середньої освіти як засобу профілактики правопорушень підлітків.

У другому розділі «Експериментальне дослідження з упровадження технології соціальної роботи закладів загальної середньої освіти як засобу профілактики правопорушень підлітків» здійснено експериментальну перевірку та доведено ефективність відповідної технології.

Висновки впливають зі змісту розділів, є логічними та послідовними, відповідають меті та завданням дослідження.

Додатки містять матеріал, що демонструє практичну реалізацію дослідження; зокрема: критерії, показники, методики діагностики та рівні сформованості правомірної поведінки підлітків; тематику групових дискусій та рефлексивних занять, реалізованих у межах упровадження технології соціальної роботи закладів загальної середньої освіти з профілактики правопорушень підлітків; приклади індивідуальних та групових корекційно-розвивальних занять і вправ, рольових ігор та моделювання соціально-правових ситуацій, соціально корисних та волонтерських ініціатив, тематику соціально-педагогічних тренінгів, Кодекс честі учня як інструмент формування безпечного освітнього середовища та профілактики правопорушень підлітків та ін.

Виконане дисертаційне дослідження засвідчує самостійний характер та відповідає встановленим вимогам, які висуваються до оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У результаті аналізу змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій Коби Лариси Миколаївни порушень академічної доброчесності не виявлено. Посилання на наукові джерела оформлені належним чином.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи позитивні напрацювання та здобутки Коби Лариси Миколаївни, в контексті наукової дискусії висловимо деякі зауваження та побажання:

1. На с. 10 дисертації у назві п. 2.2 доцільно замінити словосполучення «навчально-виховний процес» на «освітній процес». Така ж заміна є доречною і в подальшому тексті роботи. Припускаючи прагнення дисертантки підкреслити навчальну та виховну складові, зазначимо, що поняття «освітній процес» є більш коректним та ширшим. Воно охоплює систему науково-методичних і педагогічних заходів та базується на органічній єдності навчання, виховання й розвитку особистості. До того ж у тексті дисертації дослідницею це поняття теж використовується. Варто також звернути увагу, що відповідно до Закону України «Про освіту» поняття «навчально-виховний процес» замінено на «освітній процес». Аналогічна термінологія застосовується і в інших нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про повну загальну середню освіту».

2. У тексті дисертації поряд із поняттям «заклад загальної середньої освіти» (ЗЗСО) використовуються такі терміни, як «загальноосвітній заклад», «загальноосвітня середня школа». Однак, з огляду на ухвалення законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020), які запровадили нову трирівневу структуру загальної середньої освіти, термінологія зазнала змін. Відповідно, у межах дослідження методично обґрунтованим є використання поняття «заклад загальної середньої освіти».

3. У п. 1.1 дисертаційного дослідження логічним було б виокремлення певних напрямів аналітичної роботи для формування більш цілісного уявлення про проблему профілактики правопорушень серед підлітків у

зкладах загальної середньої освіти, узагальнення та систематизації поглядів учених щодо застосування різних підходів до проблеми дослідження.

4. У п. 1.3 здійснено опис розробленої технології соціальної роботи закладів загальної середньої освіти як засобу профілактики правопорушень підлітків. Результати дисертаційного дослідження сприймалися б значно краще, якби текстовий опис технології було доповнено схематичним зображенням для візуалізації матеріалу та забезпечення більшої наочності.

Висловленні зауваження та побажання не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження в цілому та не зменшують вагомості отриманих результатів.

Загальний висновок. Дисертація Коби Лариси Миколаївни «Соціальна робота закладів загальної середньої освіти як засіб профілактики правопорушень підлітків» є самостійним, завершеним та актуальним науковим дослідженням, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (із змінами), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи

Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Вікторія СТЕПАНЕНКО

Шоє 8/4

Вікторія Степаненко
Н.О. Чесно